

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อหาคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านความเที่ยงตรง อำนาจจำแนก ความเชื่อมั่น เกณฑ์ปกติ (Norms) หาระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนหาเหตุผลในการที่นักเรียนมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น ครูอาจารย์ ผู้รู้ ผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 40 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 จำนวน 2,075 คน จำแนกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือ หารูปแบบการตอบ หาเกณฑ์การให้คะแนน และค่าอำนาจจำแนกจำนวน 400 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง จำนวน 610 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling Technique) และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างเกณฑ์ปกติ หาระดับจิตสำนึก ตลอดจนหาเหตุผลของการตอบที่แสดงถึงการมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ จำนวน 1,065 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling Technique) จากนักเรียนที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างเดิม

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวคิดของเครทวอลและคณะ (Kratwohl et al, 1964) จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบวัดในหมวดหมู่วัฒนธรรมท้องถิ่นในเรื่องธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา ภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรมและโบราณคดี การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ และ

ชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ โดยในแต่ละหมวดจะเลือกวัฒนธรรมที่เป็นตัวแทนที่เด่นชัดที่สุด มีคุณค่าและเสี่ยงต่อการสูญหายไปจากท้องถิ่นมาหมวดละ 2 เรื่อง ยกเว้นหมวดศิลปกรรมและโบราณคดี และหมวดการละเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจที่เลือกมา 3 และ 1 เรื่องตามลำดับ ในแต่ละเรื่องที่คัดเลือกมาเป็นตัวแทนสร้างคำถามเรื่องละ 5 ข้อ ตามระดับความรู้สึกตามแนวคิดของแคทไวลและคณะตั้งแต่ระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบคุณค่าและการสร้างนิสัยโดยระบบคุณค่าระดับละหนึ่งข้อ ลักษณะของแบบวัดเป็นแบบผสมระหว่างปลายเปิดและแบบที่ให้นักเรียนเติมเหตุผลท้ายตัวเลือก โดยให้นักเรียนเขียนตอบหรือเลือกรายการที่ตรงกับความรู้สึก ความคิดของนักเรียนมากที่สุดพร้อมกับระบุเหตุผลในการเลือกตอบแบบนั้นด้วย ได้แบบวัดที่นำไปใช้จริงจำนวน 53 ข้อ แยกเป็นคำถามที่ใช้วัดระดับจิตสำนึกจริงจำนวน 51 ข้อ และคำถามที่ใช้ในการตรวจสอบความคงที่ และความตั้งใจในการในการตอบแบบวัด จำนวน 2 ข้อ เมื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อหาคุณภาพของแบบวัดระดับของจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและเหตุผลของการมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ปรากฏผลดังนี้

1. ความเที่ยงตรงของแบบวัด

1.1 ความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์

แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้ มีความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์จริงตามการพิจารณาของคณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จำนวน 2 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันทุกข้อรายการ

1.2 ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่สร้างขึ้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง เท่ากับ 0.74 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 หาโดยวิธีการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Product-moment Correlation) และทดสอบนัยสำคัญโดยทดสอบค่าที (t-test)

2. อำนาจจำแนกเป็นรายข้อ

แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีอำนาจจำแนก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ข้อ ที่ระดับ .01 มีจำนวน 13 ข้อ ที่ระดับ .001 มีจำนวน 35 ข้อ หาโดยใช้เทคนิค 25% กลุ่มสูง-กลุ่มต่ำ แล้วทดสอบค่าที (t- test)

3. ความเชื่อมั่น

แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81 หาโดยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟา (The coefficient of Alpha) เมื่อเทียบกับเกณฑ์ของกาเรตต์ พบว่ามีความเชื่อถือได้

4. เกณฑ์ปกติ

แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีเกณฑ์ปกติ เป็นคะแนนมาตรฐานที่ (Normalized T- Score) มีช่วงอยู่ระหว่าง 18 – 82

5. ระดับจิตสำนึกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ หาโดยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และสัมประสิทธิ์การกระจาย ปรากฏผลดังนี้

5.1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่มีคะแนนจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 32.49 จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน มีค่าร้อยละของคะแนนโดยเฉลี่ย เท่ากับร้อยละ 64.98 ซึ่งเป็นไปตามตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ด้านร้อยละการกระจายของคะแนนอยู่ในระดับต่ำ เท่ากับร้อยละ 18.77 แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนใกล้เคียงกับคะแนนเฉลี่ย

5.2 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ในสังกัดกรมสามัญศึกษามีคะแนนจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 34.51 มีร้อยละการกระจายของคะแนนต่ำที่สุดในบรรดาทั้งหมด เท่ากับ 16.58% รองลงไปได้แก่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เท่ากับ 32.39 มีร้อยละการกระจายของคะแนน สูงที่สุดเท่ากับ 19.86 % ส่วนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน นักเรียนมีคะแนนจิตสำนึกต่ำที่สุด เท่ากับ 30.56 โดยมีร้อยละ

การกระจายของคะแนน เท่ากับ 17.70% เมื่อหาร้อยละคะแนน ได้เท่ากับ 69.03 64.79 และ 61.12 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับเกณฑ์ร้อยละของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่านักเรียนทั้งสามสังกัดมีคะแนนจิตสำนึกอยู่ในระดับปานกลาง

5.3 ระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในแต่ละเนื้อหาที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรม พบว่า

5.3.1 ในเรื่องการรดน้ำดำหัว นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 92.02 95.68 98.97 85.82 และ 79.25 ตามลำดับ

5.3.2 ในเรื่องชีวิต: ความเชื่อเรื่องการห้ามถมบ่อน้ำ นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 26.01 43.85 54.84 45.45 และ 24.23 ตามลำดับ

5.3.3 ในเรื่องการใช้ภาษาคำเมือง นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 90.14 92.68 77.60 79.91 และ 89.20 ตามลำดับ

5.3.4 ในเรื่องจำนวนสุภาษิตคำเมือง นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 38.78 16.62 71.55 21.41 และ 15.49 ตามลำดับ

5.3.5 ในเรื่องบ้านแบบล้านนา นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบและการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 41.60 89.95 88.08 58.69 และ 70.05 ตามลำดับ

5.3.6 ในเรื่องวัดและเจดีย์ นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัยมีจำนวน เท่ากับร้อยละ 90.71 94.18 88.92 92.80 และ 94.90 ตามลำดับ

5.3.7 ในเรื่องภาพจิตรกรรมฝาผนัง นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบและการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 82.72 61.88 87.80 82.90 และ 47.23 ตามลำดับ

5.3.8 ในเรื่องศิลปะการแสดงพื้นบ้านของล้านนา นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับ ประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบและการเกิดกิจนิสัยมีจำนวน เท่ากับร้อยละ 77.18 73.43 88.64 65.73 และ 84.23 ตามลำดับ

5.3.9 ในเรื่องการถ่ายภาพ นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบ สอนง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัย มีจำนวนเท่ากับร้อยละ 44.51 26.01 47.42 36.62 และ 42.60 ตามลำดับ

5.3.10 ในเรื่องการแต่งชุดพื้นเมือง นักเรียนมีจิตสำนึกในระดับการรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบ และการเกิดกิจนิสัยมีจำนวน เท่ากับร้อยละ 71.83 75.21 89.39 63.38 และ 85.80 ตามลำดับ

6. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจิตสำนึก และทัศนะเกี่ยวกับ วัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงในชั้นการเห็นคุณค่า การจัดระบบ และกิจนิสัย ซึ่งผลจากการประมวล คำตอบในส่วนที่ให้เหตุผลในการเลือกตอบข้อรายการที่ตรงกับความรู้สึกและความคิดของนักเรียน มากที่สุดนั้นแล้วพิจารณาจากคำตอบ พบว่าส่วนใหญ่มีทัศนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม เป็นสิ่งที่เก่าแก่ เป็นมรดกที่ล้ำค่าของบรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่การปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ควรค่าแก่การบำรุงรักษา อนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่กับสังคม ตลอดไป เพื่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจ ตลอดจน เชิดชู เผยแพร่ ส่งเสริมสนับสนุนไม่ให้สูญหายไป โดยที่ส่วนใหญ่ยังมองว่าควรให้มีการศึกษาค้นคว้า สืบสวน อบรมแก่เยาวชน บุคคลในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นนอกจากนี้ยังมีความต้องการ ให้มีการปฏิบัติกันให้มากในท้องถิ่นในลักษณะที่คงของเดิมไว้เกือบทุกอย่าง และอาจ มีการผสมผสาน บ้างแต่ไม่ควรให้มากเกินไปจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง มีบางกลุ่มที่มองออกมาลักษณะ ของการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นประจำ แต่ก็มีอีกส่วนหนึ่งที่มองในลักษณะของการให้สังคมเป็นผู้ ปฏิบัติแต่เขาจะอยู่ในลักษณะที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุน และปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง แต่ส่วนใหญ่แล้ว จะออกมาในรูปลักษณะความคิดที่ดีมากกว่า

สำหรับนักเรียนที่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่ำ ส่วนใหญ่มีความคิดและทัศนะ เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า เป็นสิ่งที่เขาไม่รู้จัก ไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยิน ไม่เคยทำ ไม่รู้ความหมาย ไม่เคยได้รับการถ่ายทอดมาก่อนไม่มีเวลาหรือโอกาส นอกจากนี้แล้วยังมองว่าไม่มีการทำหรือปฏิบัติ

กันมากในท้องถิ่น บางกลุ่มมองว่าเป็นเรื่องที่ น่าอาย น่าเบื่อก ไม่น่าสนใจ ล้าสมัย เศษ ไม่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่ยากต่อการทำความเข้าใจ บางครั้งมีความยุ่งยาก บางเรื่องก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด บางกลุ่มมองว่าเป็นเรื่องของส่วนบุคคล เป็นความคิดเฉพาะกลุ่ม เป็นเรื่องของคนรุ่นก่อนคนรุ่นใหม่ต้องทำแต่สิ่งใหม่ ๆ ที่ทันสมัย

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อสร้างและพัฒนาแบบวัด จิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และหาระดับของจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนเหตุผลของการมีหรือไม่มีจิตสำนึกในระดับต่าง ๆ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยคำถามที่ใช้ข้อความแบบถามตรงและแบบสถานการณ์ จำแนกเป็นคำถามแบบปลายเปิดที่ให้นักเรียนเขียนตอบอย่างเดียว และคำถามที่ให้นักเรียนเลือกตอบพร้อมกับเขียนระบุเหตุผลในการเลือกตอบข้อนั้นด้วยว่าเพราะอะไร ทั้งนี้เพื่อที่จะได้รู้ถึงความคิด ความรู้สึกที่แท้จริงของนักเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Woolfolk (1980, p. 303) ที่กล่าวว่าวิธีการวัดให้ได้ความรู้สึกที่แท้จริงของเด็ก ผู้วัดจะต้องพยายามหาวิธีการเพื่อให้เห็นภาพความรู้สึกที่แท้จริงของนักเรียน ในส่วนนี้ได้เลือกใช้คำถามผสมระหว่างแบบที่ใช้ข้อความคำถามแบบตรงกับแบบสถานการณ์ ทั้งนี้เพราะว่าแต่ละแบบมีจุดเด่นและจุดบกพร่องในการวัดทางด้านความรู้สึกแตกต่างกัน แต่ผลที่ได้จากการวัดพบว่าแบบถามตรงนักเรียนระบุเหตุผลในการเลือกตอบได้ชัดเจนกว่าแบบสถานการณ์ เมื่อพิจารณาคุณภาพด้านค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามรายข้อ พบว่าส่วนใหญ่แบบถามตรงมีค่าอำนาจจำแนกสูงกว่าแบบสถานการณ์ แต่โดยรวมแล้วจะมีค่าไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สว่าง ศักดิ์ใหญ่ (2537) ที่พบว่าผลการวัดจริยธรรมที่ได้จากแบบวัดที่ใช้ข้อความคำถามแบบตรงกับแบบสถานการณ์มีความสัมพันธ์กันทางบวกกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมีคุณภาพด้านความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นไม่แตกต่างกัน

ในส่วนรายละเอียดของแบบวัดในหมวดศิลปกรรมและโบราณคดี เรื่องวัดและเจดีย์ ข้อคำถามที่วัดการตอบสนองและการเกิดจินตนาการ อาจจะมีการสับสนในข้อความของคำถามที่มุ่งวัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัดและเจดีย์ แทนที่จะมุ่งวัดในส่วนที่เป็นแบบแผนหรือโครงสร้างของสิ่งดังกล่าว

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้อนุมานกิจกรรมดังกล่าวเป็นมิติด้านอัตวิสัย (Subjective) จึงได้มองในแง่ของความสัมพันธ์ของคนกับสิ่งที่เป็นวัตถุนั้น แต่อย่างไรก็ตามถ้ามีการนำแบบวัดไปใช้ อาจจะปรับเปลี่ยนข้อคำถามให้มีความเหมาะสม สามารถวัดความรู้สึกที่มีต่อสิ่งที่เป็นรูปแบบหรือโครงสร้างทางวัตถุของของวัดและเจดีย์ ได้ตรงและครอบคลุมมากกว่านี้

2. ความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับคำแนะนำ ข้อเสนอแนะและตัดสินใจจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นว่าเนื้อหาที่ใช้ในการสร้างแบบวัดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของเชียงใหม่ และล้านนาจริง โดยที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันทุกรายการตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ผู้เชี่ยวชาญต้องมีความเห็นสอดคล้องกันในแต่ละรายการ 3 ใน 4 คน แล้วนำแบบวัดที่ได้ไปทดลองใช้กับนักเรียนทั้งที่เป็นนักเรียนในระดับเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่าง และที่สูงกว่าจนถึงผู้ใหญ่ที่ม้งานทำแล้วจำนวนหนึ่ง เพื่อดูความเหมาะสมด้านระดับของภาษาที่ใช้วิธีการถามในแต่ละข้อรายการ ข้อบกพร่องของแบบวัด และลักษณะของคำตอบ นำผลที่ได้จากการทดลองแต่ละครั้งไปให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา จากนั้นนำมาหารืออภิปรายกันระหว่างคณะอาจารย์ที่ปรึกษากับผู้วิจัย นำผลจากการอภิปรายมาปรับปรุงแก้ไขแบบวัด นำแบบวัดที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้พิจารณาเป็นครั้งสุดท้ายแล้วนำผลของการพิจารณามาอภิปรายร่วมกันระหว่างคณะอาจารย์ที่ปรึกษากับผู้วิจัย เพื่อปรับเปลี่ยนแก้ไขจนมีความเห็นสอดคล้องกันตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อรายการ แสดงว่าแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่สร้างขึ้นครั้งนี้มีความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์จริงทุกข้อรายการตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ผู้เชี่ยวชาญต้องมีความเห็นสอดคล้องกันในแต่ละรายการ จำนวน 2 ใน 3 คน ขึ้นไปทุกรายการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาตามแนวคิดของ โกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2523) สรุปได้ว่า ถ้าผู้สร้างแบบวัดได้เริ่มลงมือวางแผนการเขียนข้อสอบ โดยใช้ตารางวิเคราะห์หลักสูตร และการเขียนข้อสอบแต่ละข้อจำกัดอยู่แต่ในเนื้อหาที่ได้ผ่านการตรวจสอบโดยตารางวิเคราะห์หลักสูตรหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านนั้นอย่างแท้จริง ก็เป็นที่ยอมรับได้ว่าแบบวัดนี้มีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาอยู่ในระดับสูง

3. อำนาจจำแนก

ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นไปวัดกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำผลที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ ปรากฏว่ามีค่าคะแนนที่ตั้งแต่ 1.865 - 13.266 และกลุ่มนักเรียนที่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมสูง และต่ำ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ถึง .001 แสดงว่าแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นทุกข้อรายการ สามารถจำแนก นักเรียนที่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงออกจากนักเรียนที่มีจิตสำนึกต่ำได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพของข้อคำถามแต่ละข้อโดยใช้การทดสอบที (t-test) ของ วิเชียร เกตุสิงห์ (2530, หน้า 81) ที่กำหนดว่าข้อคำถามที่มีอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้สามารถจำแนกกลุ่มความเห็นได้พอสมควร จะต้องมีความที่ ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไปทุกข้อรายการ และสอดคล้องกับ อรุณี แสงเพ็ญ (2537) ที่ได้สร้างและพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีระดับจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติสูง และกลุ่มนักเรียนที่มีระดับจิตสำนึกต่ำ ปรากฏว่าทุกสถานการณ์สามารถจำแนกนักเรียนที่มีระดับจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติสูงกับนักเรียนที่มีระดับจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติต่ำออกจากกันได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับตั้งแต่ .05 ถึง .001 ทุกสถานการณ์

นอกจากนี้ในการหาค่าอำนาจจำแนกในการวิจัยครั้งนี้พบว่าวิธีดำเนินการสอบและความตั้งใจตอบของกลุ่มตัวอย่างมีผลต่อค่าอำนาจจำแนกกล่าวคือ ถ้ามีการคุมการสอบอย่างรัดกุม ซึ่งแรงถึงความสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการตอบของนักเรียน ขอความร่วมมือจากผู้สอบในเรื่องความตั้งใจตอบ จะทำให้ผลการตอบแบบวัดมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น มีแนวโน้มการเขียนตอบตรงกับความรู้สึกจริงของนักเรียนมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบในส่วนนี้โดยใช้การสัมภาษณ์ ชักถามในบางส่วนของแบบวัดที่วัด ในสิ่งที่เป็นความเชื่อคือเรื่อง ชีต: ความเชื่อเรื่องการห้ามถมบ่อน้ำ และในส่วนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน คือ เรื่องการรดน้ำดำหัวพบว่านักเรียนส่วนใหญ่เกินร้อยละ 80 ตอบได้ตรงและใกล้เคียงกับการเขียนตอบ แต่ในส่วนนี้ไม่ได้มีการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติแต่ประการใด

4. ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

ผู้วิจัยนำคะแนนของนักเรียนที่ได้จากการทำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมาแยกหาผลรวมของทุกข้อที่วัดในระดับจิตสำนึกเดียวกัน แล้วนำคะแนนที่รวมได้ไปหาความสัมพันธ์กับคะแนนรวมทั้งฉบับที่นักเรียนทำ ปรากฏว่าได้ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.74 และเมื่อทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติแล้ว พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงให้เห็นว่าแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนี้ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างเป็นการวัดความคงที่ภายในของตัวแบบวัด ถ้าค่าที่ได้อยู่ในระดับสูงแสดงว่าแบบวัดมีความคงที่ภายในตัวของเครื่องมือสูง นอกจากนี้รูปแบบคำถามของแบบวัดจะมีผลต่อความเที่ยงตรงดังนั้น ผู้วิจัยได้เพิ่มส่วนของการเขียนแสดงเหตุผลประกอบการเลือกตอบรายการที่ตรงกับความรู้สึกความคิดเห็นของนักเรียนด้วย เป็นลักษณะของการเขียนรายงานตนเอง ซึ่งในส่วนนี้ได้ใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบคุณลักษณะที่แท้จริงที่มีอยู่ในตัวของนักเรียนเกี่ยวกับสถานการณ์หรือข้อความทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ละข้อรายการวัดคุณลักษณะในข้อนั้นได้จริง นั่นคือสามารถอนุมานได้อีกส่วนหนึ่งว่าแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างจริง

5. ความเชื่อมั่น

ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไปวัดกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำผลที่ได้มาหาความเชื่อมั่น โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เท่ากับ 0.81 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นของการ์เรตต์ (Garrett, 1968, p.29 อ้างใน ต่าย เที่ยงจิ, 2526) พบว่ามีความเชื่อมั่นสูงมีความเชื่อถือได้แต่อย่างไรก็ตามค่าความเชื่อมั่นที่ได้ก็ยังมีค่าต่ำกว่าที่ อรุณี แสงเพ็ญ (2537) ได้สร้างแบบวัดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 4 ตัวเลือก ที่หาความเชื่อมั่นโดยการพิจารณาจากการตอบซ้ำของแต่ละคนพบว่ามีการตอบซ้ำโดยรวมทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับร้อยละ 94.13 – 94.65 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารูปแบบการตอบของแบบวัดทั้งสองมีความแตกต่างกันโดยที่การตัดสินใจ

เลือกตอบจะง่ายกว่าการเขียนตอบ และการเลือกตอบโดยการกากบาทคำตอบที่ถูกต้องนั้นทำได้ง่ายกว่าการเขียนตอบที่ต้องใช้ภาษาในการสื่อให้ผู้ตรวจแบบวัดให้เข้าใจได้ง่ายและอาจเป็นเพราะว่าสถานการณ์ที่ใช้ถามมีข้อความยาวเกินไปและจำนวนข้อคำถามก็มีมากด้วย จึงเป็นเหตุให้นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจตอบน้อยลง นอกจากนี้แล้วเกณฑ์การให้คะแนนของแบบวัดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติมีความเป็นปรนัยมากกว่า และยังใช้วิธีการหาความเชื่อมั่นแตกต่างกันอีกจึงทำให้ความเชื่อมั่นต่างกัน (โกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สันธุระเวชญ์, เรื่องเดียวกัน หน้า 256)

หนึ่งในการนำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้ในการวัดเพื่อตัดสินว่า นักเรียนมีจิตสำนึกสูงหรือต่ำหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ถ้าใช้แต่เพียงลำพังอาจจะตัดสินว่านักเรียนมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ไม่สมบูรณ์นัก ทั้งนี้เพราะว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ได้ ยังไม่อยู่ในระดับสูงที่สุดควรจะใช้วิธีการอื่นในการตัดสินร่วมด้วย

6. เกณฑ์ปกติ

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไปวัดกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำผลมาวิเคราะห์หาเกณฑ์ปกติ ปรากฏว่าแบบวัดมีช่วงคะแนน T อยู่ระหว่าง 18-82 จะเห็นว่าคะแนน T สูงสุดบวกกับคะแนน T ต่ำสุด มีค่าเท่ากับ 100 แสดงว่าแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีเกณฑ์ปกติเป็นไปตามข้อตกลงของคะแนน T (อ้างใน โกวิท ประวาลพุกษ์ และสมศักดิ์ สันธุระเวชญ์, 2523, หน้า 332) ที่ว่า T สูงสุดบวกกับ T ต่ำสุดเท่ากับ 100 อย่างไรก็ตามเกณฑ์ปกติ เป็นเกณฑ์ปกติที่สร้างขึ้นมาจากกลุ่มที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะฉะนั้นเกณฑ์ปกตินี้จะใช้ได้กับนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น แต่อาจจะใช้ครอบคลุมไปถึงจังหวัดอื่นในภาคเหนือตอนบนได้

7. ระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่

7.1 ระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยรวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหาโดยการนำแบบวัดไปวัดกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนำผลที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยโดยรวม พบว่านักเรียนมีจิตสำนึกโดยรวมเท่ากับ 32.46 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.10 คิดเป็นร้อยละของคะแนน

เท่ากับ 64.98 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ค่าคะแนนร้อยละของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532) แสดงว่ามีระดับจิตสำนึกอยู่ในระดับปานกลางอยู่ในระดับการให้คุณค่า ซึ่งมีความสอดคล้องกับสำนักงานศึกษาริการเขต 8 (2533) ที่ได้ทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพทางการศึกษาด้านความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนในเขตการศึกษา 8 ผลการประเมินพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีการแสดงออกของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมมีระดับปานกลาง คืออยู่ในระดับ 3

จะเห็นได้ว่าการหาระดับจิตสำนึกโดยการรวมทุกเรื่องทุกหมวดนั้นจะพบว่าส่วนใหญ่แล้วค่าเฉลี่ยที่ได้จะตกอยู่ในช่วงตรงกลางตลอด อาจทำให้การแปลผลของระดับของจิตสำนึกเกิดความคลาดเคลื่อน ไม่สมบูรณ์ ทำให้ไม่ทราบรายละเอียดที่ชัดเจนว่ามีอยู่ในระดับสูงหรือต่ำในเรื่องใดบ้างและยังไม่สามารถระบุเหตุผลของการมีจิตสำนึกสูงหรือต่ำได้อย่างชัดเจนอีกด้วย จึงควรบอกระดับจิตสำนึกของนักเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นออกมาในรูปของความถี่ตามตัวเลือกของแบบวัดแต่ละข้อ โดยแยกตามเนื้อเรื่องที่ถามจึงจะมองเห็นภาพของจิตสำนึกได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่ามีนักเรียนเป็นจำนวนมากน้อยเท่าใดที่มีหรือไม่มีจิตสำนึกในแต่ละระดับตามแนวคิดของแคทโวลและคณะ ตลอดจนสามารถบอกถึงสาเหตุของการมีหรือไม่มีจิตสำนึกในระดับต่าง ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อที่จะได้นำข้อมูลส่วนนี้ไปใช้ในการวางแผนหาวิธีการแก้ไขในส่วนที่ทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกต่ำหรือไม่มีเลย ตลอดจนหารูปแบบและวิธีการส่งเสริมและสนับสนุนในส่วนที่นักเรียนมีจิตสำนึกอยู่ในระดับสูงอยู่แล้วให้รักษาระดับเดิมต่อไป

7.2 ระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในแต่ละเนื้อหาที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหาโดยการพิจารณาจากความถี่ของจำนวนนักเรียนที่มีความรู้สึกหรือความคิดเห็นสอดคล้องหรือตรงกับลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อคำถามในรูปของสถานการณ์หรือข้อความ ตลอดจนตัวเลือกของข้อคำถาม จะพบว่านักเรียนมีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งได้ออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มวัฒนธรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับเรื่องนั้นในทุกระดับได้แก่ เรื่อง การรดน้ำดำหัว การใช้ภาษาคำเมือง บ้านแบบล้านนา วัดและเจดีย์ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของล้านนาและการแต่งกายชุดพื้นเมือง ซึ่งกลุ่มวัฒนธรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะที่เป็นแบบแผนมีความเป็นรูปธรรมชัดเจน ตลอดจนได้รับการเชิดชู ส่งเสริมสนับสนุน กระตุ้นให้คนในท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญและปฏิบัติกันมาก จึงทำให้นักเรียนส่วนใหญ่รู้จัก มีการตอบสนอง

ให้คุณค่า จัดระบบและทำจนกลายเป็นนิสัย ส่วนอีกกลุ่มเป็นวัฒนธรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกต่ำในเรื่องนั้นทุกระดับได้แก่เรื่องชิต: ความเชื่อเรื่องการห้ามถมบ่อน้ำ ลำนวนสุภาษิตคำเมือง และเรื่องการล่ามมือ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าสิ่งเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นความเชื่อ เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจความรู้สึกนึกคิดเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกในส่วนนี้ไม่มากนัก ยกเว้นเรื่องลำนวนสุภาษิตที่มีแบบแผนมีความเป็นนามธรรมน้อย แต่นักเรียนส่วนใหญ่ก็ยังไม่รู้จัก มีการตอบสนองน้อย แต่มีการให้คุณค่าสูง มีการจัดระบบน้อย ตลอดจนมีการทำจนเป็นนิสัยน้อยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมเรื่องนี้เกือบจะสูญหายไปจากท้องถิ่นแล้ว แต่อย่างไรก็ตามควรจะมีการส่งเสริมให้มีการเผยแพร่มีการสอนให้มากขึ้นเพราะคนส่วนใหญ่ (71.55%) ให้คุณค่าของลำนวนคำเมือง เมื่อมีการส่งเสริมรณรงค์กันมากขึ้นอาจจะทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เกิดจิตสำนึกในทุกระดับสูงขึ้นมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาระดับของจิตสำนึกของนักเรียนในทุกระดับตามแนวคิดของแคทไวลและคณะ (1964 อ้างใน ล้วน สายยศ, เรื่องเดียวกัน หน้า 10) ที่มองว่าความรู้สึกของบุคคลจะพัฒนาเป็นลำดับขั้นจากการรับประสบการณ์ ตอบสนอง ให้คุณค่า จัดระบบคุณค่า จนถึงขั้นสูงสุดคือการเกิดกิจนิสัย ถ้าเป็นตามนี้แล้วคะแนนหรือความถี่ของคนที่เกิดความรู้สึกในทุกระดับโดยรวมแล้วจะต้องเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมที่มีความถี่ของจำนวนคนที่มีความจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นใกล้เคียงกันได้แก่เรื่อง การรดน้ำดำหัว การใช้ภาษาคำเมือง วัดและเจดีย์ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของล้านนา การล่ามมือและการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง แสดงว่าในเรื่องเหล่านี้ นักเรียนจะเกิดจิตสำนึกในขั้นสูงจนปฏิบัติเป็นนิสัยนั้นจะต้องมีการพัฒนาตั้งแต่ขั้นต้น ๆ มา นั่นคือถ้าจะพัฒนานักเรียนให้เกิดจิตสำนึกในระดับสูงจำเป็นต้องให้ความรู้แก่นักเรียน ส่งเสริมกระตุ้นเชิญชวนให้มีการทำหรือปฏิบัติกิจกรรมของวัฒนธรรมในสาขานั้น สร้างความตระหนักให้นักเรียนเห็นคุณค่าในเรื่องดังกล่าว จึงจะสามารถพัฒนาให้นักเรียนมีการเชื่อมโยงคุณค่าให้เข้ากับตัวเอง และยึดเป็นแนวทางหรืออุดมการณ์ในชีวิตอันจะก่อให้เกิดเป็นนิสัยที่ถาวรต่อไป แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางเรื่องที่เกิดจิตสำนึกไม่ได้พัฒนาตามแนวคิดของแคทไวล ได้แก่เรื่อง ชิต: ความเชื่อเรื่องการห้ามถมบ่อน้ำ ลำนวนสุภาษิตคำเมือง บ้านแบบล้านนา ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักเรียนอาจจะไม่รู้จักถึงคุณค่า และความหมายที่แท้จริงของวัฒนธรรมในเรื่องนั้น แต่มีความคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้จึงทำให้ความถี่ที่ออกมาต่ำในเรื่องของการรับประสบการณ์ การตอบสนอง

แต่จะสูงในขั้นของการให้คุณค่าแต่กลับต่ำลงในขั้นการจัดระบบและกิจนิสัย แสดงให้เห็นว่าการเกิดจิตสำนึกในระดับการให้คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นอาจไม่จำเป็นต้องมีการรับรู้และตอบสนองมาก่อนก็ได้ แต่กลับพบว่าในขั้นของการจัดระบบและเกิดกิจนิสัยนั้นจะต้องอาศัยความรู้สึกในขั้นต้น ๆ จึงสามารถที่จะพัฒนาถึงขั้นนี้ได้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าในการทำวิจัยครั้งนี้มองว่าการจัดระบบและการเกิดกิจนิสัยในลักษณะของการลงมือปฏิบัติ จึงทำให้ผลที่ได้ไม่เป็นไปตามทฤษฎี และนอกจากนี้เครื่องมือวัดที่ใช้ในการในการวิจัยครั้งนี้มุ่งวัดส่วนที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) ของวัฒนธรรม โดยที่อาศัยตัววัฒนธรรมที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective) เป็นสื่อเพื่อให้นักเรียนแสดงปฏิกิริยาต่อสื่อที่นั้นออกมา (กาญจนา แก้วเทพ, 2538) ซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถในการประมวลความรู้สึกลึกซึ้งให้เชื่อมโยงกับตัวสื่อที่ค่อนข้างเป็นนามธรรมแล้วจึงถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาเขียน จึงอาจจะทำให้การแปลความและตีความภาษาอาจคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ก็ยังมีลักษณะเป็นไปตามทฤษฎีซึ่งพอจะน่าเชื่อถือได้

ในส่วนของวัฒนธรรมที่นักเรียนมีการรับประสบการณ์ต่ำแต่มีการตอบสนองสูง ได้แก่ เรื่อง การรดน้ำดำหัว ชิด: ความเชื่อเรื่องการห้ามถมบ่อน้ำ การใช้ภาษาคำเมือง บ้านแบบล้านนา วัดและเจดีย์ และการแต่งกายชุดพื้นเมือง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาข้อคำถามที่ใช้วัดในส่วนของการรับประสบการณ์ พบว่าส่วนใหญ่แล้วเป็นส่วนที่นักเรียนต้องเขียนตอบอย่างเดียวอาจจะทำให้นักเรียนเกิดความลังเลใจว่าควรจะเขียนอย่างไรให้ตรงกับที่ตัวเองรู้จัก ซึ่งจากการสอบถามในส่วนเหล่านี้พบว่าส่วนใหญ่รู้จักแต่ไม่สามารถที่จะเขียนอธิบายออกมาเป็นภาษาเขียนได้ชัดเจน จึงทำให้ข้อนี้นักเรียนไม่ได้เขียนตอบจึงทำให้ได้คะแนนเป็นศูนย์ แต่พอถึงขั้นการตอบสนองนักเรียนเริ่มมีการตัดสินใจมากขึ้นเพราะมีส่วนนำที่เป็นกรอบให้นักเรียนเลือกตอบแล้วจึงเขียนระบุเหตุผลที่หลัง ซึ่งจะง่ายกว่าแบบแรกอยู่มาก จากกรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการวัดการรับประสบการณ์บางครั้งจำเป็นต้องให้นักเรียนอธิบายออกมาเป็นคำพูดประกอบการให้นักเรียนเขียน นอกจากนี้แล้วลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งของคนไทยเราก็คือมีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นหรือพิสูจน์ไม่ได้ เช่น บุญกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ (สุทธิศักดิ์ พงษ์แย้ม, 2529, หน้า 30) หรือความเชื่อที่มีต่อ ๆ กันมา จนมีคำกล่าวที่มักพูดกันว่า "ไม่เชื่อ แต่อย่าลบหลู่" โดยที่ส่วนใหญ่แล้วไม่ค่อยตั้งข้อสงสัยหรือพยายามหาคำตอบ จึงไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมจึงเป็นข้อห้าม โดยเฉพาะในเรื่องของชีวิตที่บางครั้งไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่าเพราะเหตุใดจึงห้ามทำ

ในส่วนของเรื่องที่มีการจัดระบบคุณค่าต่ำแต่มีความคิดที่จะเกิดกิจนิสัยสูงซึ่งไม่เป็นไปตามลำดับขั้นความรู้สึกตามแนวคิดของแคทไวลและคณะนั้น ได้แก่เรื่องการใช้ภาษาคำเมือง บ้านแบบล้านนา วัดและเจดีย์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของล้านนา และการแต่งกายชุดพื้นเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าลักษณะของการตอบคำถามในส่วนของการจัดระบบคุณค่านักเรียนมีการตัดสินใจยากกว่าเพราะมีตัวเลือกส่วนใหญ่มีระดับของความเข้มข้นซึ่งยากต่อการแบ่งว่าควรจะอยู่ในระดับความเข้มข้นเท่าไร ได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังพบปัญหาจากการใช้แนวคิดของแคทไวลและคณะ ในการสร้างแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในเรื่องของจุดแบ่งความรู้สึกแต่ละขั้นออกจากกันอย่างชัดเจน ไม่อาจจะระบุได้ชัดเจนไปว่าความรู้สึกแต่ละระดับมีจุดเริ่มและจุดสิ้นสุด ณ ที่ใด มีสิ่งใดบ้างที่ใช้เป็นขั้วบังคับนั้นการสร้างแบบวัดจึงต้องอ้างอิงถึงงานวิจัยที่มีคนเคยใช้แนวคิดของแคทไวลและคณะเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง บางครั้งต้องอาศัยการตีความจากตัวของแนวคิดดังกล่าวโดยให้ความครอบคลุมหรือเกี่ยวข้องกับความรู้สึกในแต่ละระดับให้มากที่สุด ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลคำถามที่ได้อาจจะไม่ชัดเจน ทำให้ผู้ตอบเกิดการเลือกตัดสินใจว่าจะเขียนตอบอย่างไรดี

ซึ่งนอกจากนี้แล้วถ้าพิจารณาแผนภาพ (หน้า 80) แล้วจะพบว่า นักเรียนมีจิตสำนึกสูงในขั้นต้นจนถึงขั้นการให้คุณค่า แต่ในขั้นที่สูงขึ้นนักเรียนมีจิตสำนึกลดลง แสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่จะเกิดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับสูงในขั้นการจัดระบบและกิจนิสัยมีน้อย

8. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีจิตสำนึกและทัศนคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับการให้คุณค่า การจัดระบบ และกิจนิสัย ซึ่งผลจากการประมวลคำตอบในส่วนที่ให้ระบุเหตุผลในการเลือกตอบข้อรายการที่ตรงกับความรู้สึก และความคิดของนักเรียนมากที่สุดนั้นแล้วพิจารณาจากความถี่ พบว่าส่วนใหญ่มีทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม เป็นสิ่งที่เก่าแก่ เป็นมรดกที่ล้ำค่าของบรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่การปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ควรค่าแก่การบำรุงรักษา อนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่กับสังคมตลอดไปเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจ ตลอดจนเชิดชู เผยแพร่ ส่งเสริมสนับสนุนไม่ให้สูญหายไป โดยที่ส่วนใหญ่ยังมองว่าควรให้มีการศึกษาค้นคว้า ส่งสอนอบรมแก่เยาวชน บุคคลในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีความต้องการให้มีการปฏิบัติกันให้มากในท้องถิ่นในลักษณะที่คงของเดิมไว้เกือบทุกอย่าง และอาจมีการ

ผสมผสานบ้างแต่ไม่ควรให้มีมากเกินไปจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง มีบางกลุ่มที่มองออกมาลักษณะของการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นประจำ แต่ก็มีอีกส่วนหนึ่งที่มองในลักษณะของการให้สังคมเป็นผู้ปฏิบัติ แต่ตัวเขาจะอยู่ในลักษณะที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะออกมาในรูปลักษณะความคิดที่ดีมากกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าน่าจะนำความคิดเห็นดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น คงอยู่ในระดับเดิมหรือพัฒนาให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นไป

สำหรับนักเรียนที่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่ำ ส่วนใหญ่มีความคิดและทัศนคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า เป็นสิ่งที่เขาไม่รู้จัก ไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยิน ไม่เคยทำ ไม่รู้ความหมาย ไม่เคยได้รับการถ่ายทอดมาก่อนไม่มีเวลาหรือโอกาส นอกจากนี้แล้วยังมองว่าไม่มีการทำหรือปฏิบัติกันมากในท้องถิ่น บางกลุ่มมองว่าเป็นเรื่องที่ น่าอาย น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ ล้าสมัย เชย ไม่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่ยากต่อการทำความเข้าใจ บางครั้งมีความยุ่งยาก บางเรื่องก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่มากนักเพียงใด บางกลุ่มมองว่าเป็นเรื่องของส่วนบุคคล เป็นความคิดเฉพาะกลุ่ม เป็นเรื่องของคนรุ่นก่อนคนรุ่นใหม่ต้องทำแต่สิ่งใหม่ๆ ที่ทันสมัย จะเห็นได้ว่าความคิดส่วนใหญ่แล้วน่าจะจะมีพื้นฐานมาจากการรับสิ่งอื่น ผ่านทางสื่อที่ค่อนข้างทันสมัย แต่ขาดการเลือกสรรรับ จึงทำให้หลงคิดว่าสิ่งใหม่เหล่านี้คือสิ่งที่ดีที่สุดอาจจัดได้ว่าเป็นอิทธิพลของวัตถุนิยมก็เป็นได้ โดยที่ความคิดเห็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าควรมีการแก้ไขทัศนคติดังกล่าวอย่างเร่งด่วน โดยที่ร่วมกันหาแนวทางในการเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่ดีให้เป็นไปในทางที่ดี อาจจะทำในรูปของการกระตุ้น หนุนแรง ส่งเสริม ตลอดจนมีการชี้แจง ชี้แนะให้นักเรียนได้ตระหนักถึงสำคัญ บทบาท และคุณค่าที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อตัวเขาเองและสังคมที่เขาอาศัยอยู่ โดยหวังเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ของชาติได้เป็นตัวจักรสำคัญในการสร้างสรรค์ พัฒนา สืบทอดและจรรโลงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม มีคุณค่า คงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ในการนำแบบวัดไปใช้กับนักเรียนควรนำไปใช้วัดในช่วงต้นปีของการศึกษา เพราะเมื่อทราบผลการวัดแล้วจะได้นำผลที่ได้ไปเป็นข้อมูลในการวางแผนงานทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ค้นหา กลวิธีที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน กระตุ้น ให้นักเรียนได้รู้จัก ได้เห็น ได้ลงมือปฏิบัติ ได้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของวัฒนธรรมท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งการมองเห็นคุณค่าและเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อไป

2. ในการนำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ไปใช้ ควรเปลี่ยนชื่อแบบวัดจากคำว่า จิตสำนึก เป็นคำว่า ทักษะ ทั้งเพราะว่าคำว่า การวัดจิตสำนึก เป็นคำที่ส่อให้ผู้ตอบคิดว่ากำลังถูกประเมินในเรื่องของจิตสำนึก จึงทำให้การตอบมุ่งไปในทางบวกมาก เพราะกลัวว่าภาพลักษณ์ที่ออกมาจะไม่ดี จึงทำให้ข้อมูลที่ได้ อาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากสภาพที่เป็นจริงได้ และควรใช้แบบวัดควบคู่กับวิธีการวัดแบบอื่น ๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ และการซักถามในส่วนตัวของนักเรียนเอง เพื่อน หรือผู้ปกครอง โดยเฉพาะในส่วนในเรื่องที่มีความเป็นนามธรรม และความละเอียดอ่อนสูงเช่น ความเชื่อ ความเชื่ออาทร ความเอื้อเฟื้อ และส่วนอื่น ๆ ที่เป็นเรื่องของความคิดและจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุของการมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ใกล้เคียงกับสภาพที่เป็นความจริงมากที่สุด เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการตัดสินใจวางแผนงานทางด้านวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้องและตรงกับประเด็นปัญหามากที่สุด

3. ในการตรวจให้คะแนนต้องระมัดระวังเรื่องของเกณฑ์การให้คะแนนของข้อคำถามแต่ละข้อให้มาก ควรศึกษาคู่มือการใช้แบบวัดให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนเพราะการให้คะแนนจะยึดส่วนที่นักเรียนเขียนตอบเป็นประเด็นหลัก ก่อนการพิจารณาในส่วนของตัวเองเลือก ถ้ามีความสอดคล้องกันจึงจะตัดสินใจให้คะแนน แต่ถ้ามีความขัดแย้งกันผู้ดำเนินการสอบสามารถเปลี่ยนตัวเลือกให้ตรงกับเหตุผลที่นักเรียนเขียนตอบแล้วจึงตัดสินใจให้คะแนน ถ้าหากนักเรียนไม่เขียนเหตุผลระบุท้ายตัวเลือกก็อนุโลมให้ใช้เฉพาะตัวเลือกเป็นตัวเลือกตัดสินให้คะแนนในข้อนั้น ในส่วนนี้ผู้ดำเนินการสอบควรใช้พิจารณา ประอบการตรวจให้คะแนนอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรอบคอบ

4. ในการตอบแบบวัดควรเน้นย้ำให้นักเรียนเขียนตอบในส่วนที่เป็นปลายเปิดท้ายตัวเลือกให้ครบทุกข้อ เพราะข้อมูลในส่วนนี้มีความสำคัญมาก ทั้งในด้านการตัดสินใจให้คะแนน ตลอดจนได้ทราบถึงสาเหตุที่นักเรียนเลือกตอบแบบนั้นซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติต่อไปในอนาคต

5. การวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ในสังกัดของกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเท่านั้น ดังนั้นในการนำแบบวัดไปใช้กับนักเรียนในท้องถิ่นอื่นซึ่งมีสภาพแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย ควรระมัดระวังเรื่องการแปลผลและการใช้เกณฑ์ปกติที่มีอยู่ด้วย

6. ควรมีการนำแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้วัดกับนักเรียนหรือบุคคลในระดับที่สูงกว่านี้ เพื่อดูแนวโน้มความเข้มข้นของจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ามีลักษณะอย่างไร ตลอดจนดูถึงความคิดเห็นทัศนคติของบุคคลที่มีวุฒิภาวะหรือระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า มีความคิดเห็น ทัศนคติหรือมุมมองในเรื่องเหล่านี้อย่างไร และนอกจากนี้เพื่อดูความต่อเนื่องของลำดับขั้นในการเกิดจิตสำนึกว่าเป็นลักษณะต่อเนื่องกันจากขั้นต่ำสุดถึงขั้นสูงสุดตามแนวคิดของแคทไวลและคณะหรือไม่ โดยที่ในการใช้วัดในลักษณะนี้ควรให้เวลาในการทำแบบวัดอย่างเต็มที่จะได้ไม่มีความกดดันเรื่องเวลาที่อาจส่งผลต่อการเขียนตอบที่ไม่ชัดเจนหรือละเอียดพอ ทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์มีความคลาดเคลื่อนจากสภาพที่เป็นจริง

7. การแปลความหมายของผลที่ได้จากแบบวัดเพื่อความสะดวกและชัดเจนควรแปลผลออกมาโดยใช้ความถี่ของจำนวนนักเรียนที่ตอบถูกเทียบเป็นร้อยละ โดยที่แปลผลออกมาเป็นรายเนื้อหาของวัฒนธรรมแล้วอธิบายความตามตัวเลือกที่ให้นักเรียนเลือกตอบพร้อมทั้งใช้เหตุผลที่นักเรียนเขียนตอบประกอบการอธิบายด้วย ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรใช้ค่าเฉลี่ยในการอธิบายเพราะเนื้อหาของวัฒนธรรมเป็นอิสระต่อการใช้ค่าเฉลี่ยจะทำให้ได้ผลที่ไม่ละเอียดชัดเจนเท่าที่ควร

8. ในการวัดความรู้สึกระหว่างการตอบสนทนงโดยใช้วิธีการเขียนตอบอาจทำให้เป็นการจำกัดวิธีการตอบสนทนงของนักเรียนที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งบางทีอาจจะมีการตอบสนทนงในรูปแบบอื่นอีก เช่นมีแวตาสสนใจ มีความคิดชื่นชอบ มีการคล้อยตาม หลังจากที่ได้รับประสบการณ์มา มีการแสวงหา มีการปรบมือให้หลังจากได้ชมการแสดงหรือได้ยินเรื่องนั้น เป็นต้น ถ้าใช้ข้อมูลที่ได้จากแบบวัดเพียงอย่างเดียวอาจจะทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนไม่ครอบคลุมการตอบสนทนงในเรื่องนั้นทั้งหมด จึงควรใช้การสังเกตเข้ามาร่วมในการวัดในด้านนี้ด้วย โดยเฉพาะในเรื่องของความเชื่อ สำนวนสุภาษิตคำเมือง การแต่งชุดพื้นเมือง การพูดคำเมือง และด้านอื่น ๆ

9. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าระดับจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยรวมอยู่ในระดับการให้คุณค่า เมื่อพิจารณาไปถึงเรื่องย่อยที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว พบว่าบางเรื่องมีนักเรียนส่วนใหญ่ที่มีจิตสำนึกในทุกระดับอยู่ในระดับต่ำ ทั้งการรับประสบการณ์ การตอบสนทนง การให้คุณค่า การจัดระบบ ตลอดจนการเกิดกิจนิสัย โดยที่จริงเป็นเรื่องที่ยาก น่าเบื่อ เศษ ไม่มีการถ่ายทอดจากผู้รู้มาก มีการปฏิบัติกันน้อยมากในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วต่างมองว่าไม่เคยรู้จัก ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ไม่รู้ความหมาย และจุดประสงค์ที่แท้

สะท้อนให้เห็นว่าควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่กำลังเกิดขึ้นกับเยาวชนที่เป็นอนาคตของประเทศชาติ และเป็นกำลังสำคัญในการช่วยธำรงรักษาวัฒนธรรม สืบทอด ตลอดจนการพัฒนาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ไปกับรากเหง้าของตนด้วยความเหมาะสมสอดคล้อง กลมกลืน คงความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าต่อไป ซึ่งอาจกระทำได้ดังนี้

9.1 มีการเผยแพร่ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ความเป็นรากเหง้าของท้องถิ่นทุกเรื่องทุกอย่างในลักษณะของการรณรงค์รูปแบบต่าง ๆ เช่น การโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ ได้แก่ รายการวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เพลง ให้มีความน่าสนใจพร้อมกับแฝงด้วยการสอนไปในตัว จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมด้วย เช่น การแสดง ละคร การประกวดแข่งขัน จัดทำเป็นหนังสือประเภทต่าง ๆ เช่น สารคดี เรื่องเล่า นิทาน การ์ตูน หนังสืออ่านเสริมที่มีความน่าสนใจ ตลอดจนแบบเรียน มีการกำหนดให้เรียนเรื่องท้องถิ่นของตนเองอย่างต่อเนื่องในทุกระดับของการศึกษา มีการกำหนดให้เป็นแบบแผนทำกันอย่างจริงจัง เน้นความต่อเนื่องเสมอต้นเสมอปลาย โดยให้มีการทำกันทุกหน่วยงานในทั้งส่วนที่เป็นหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนทุกระดับชั้นไม่ว่าจะเป็นในบ้าน ในหมู่บ้าน โรงเรียน วัด หรือหน่วยงานอื่น

9.2 ควรมีศึกษาค้นคว้าในส่วนที่เป็นรูปแบบ แบบแผน และส่วนที่เป็นคุณค่า ประโยชน์ ความรู้สึกนึกคิดที่แฝงไว้ในรูปแบบหรือแบบแผนข้างต้น และทำการรวบรวมจัดให้เป็นหมวดหมู่ จัดเป็นองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา มีการจัดสถานที่ไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าให้มากขึ้น

9.3 ลักษณะรูปแบบของเอกสารที่เผยแพร่ควรเน้นความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ระดับการศึกษาของกลุ่มคนเป้าหมาย เพราะเอกสารส่วนใหญ่ทางด้านท้องถิ่นส่วนใหญ่แล้วอยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นความเรียง มีแต่ตัวหนังสือ เน้นการศึกษาค้นคว้าเฉพาะกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูงหรือมีความสนใจ ซึ่งเลยวัยอันจะปลูกฝังให้เกิดคุณค่าตลอดจนเกิดจิตสำนึกในลักษณะของนิสัยที่ถาวรไปแล้ว และมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่เน้นในลักษณะเชิงพานิชย์มากเกินไป

9.4 ส่งเสริมให้มีการทำหรือมีการปฏิบัติกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้มากและต่อเนื่อง ไม่ควรทำเป็นบางช่วงหรือเทศกาลเพราะอาจจะทำให้คนรุ่นใหม่เข้าใจผิดว่าวัฒนธรรมที่เป็นชีวิตของท้องถิ่นกลายเป็นวัฒนธรรมเทศกาล (การพูดคำเมือง การแต่งชุดพื้นเมือง) ที่มีการทำกันมากเป็นบางช่วงบางเวลาเท่านั้น ควรมีการให้รางวัลแก่บุคคลที่มีการทำหรือปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับ เพื่อจะได้มีกำลังใจในการปฏิบัติ อันจะช่วยให้มีการเผยแพร่ต่อไป